

הלכה ברורה

שינוי מקום כשהמאכל בידו

טז. במקום שצריך לחזור ולברך כששינה מקומו באמצע אכילתו, היינו אפילו אם אוחו המאכל בידו כשהולך מהמקום הראשון למקום השני (כא).

הולך ממקום למקום תוך כדי אכילתו

טז. מי שהיה מהלך בדרך ואוכל בתוך כדי הילוכו, ובשעה שבירך היתה דעתו להמשיך לאכול כשהוא מהלך, אף על פי שיוצא מרשות לרשות וממקום אחד למקום אחר אין זה נחשב שינוי מקום מפני שלא קבע מקום אחד לאכילתו, ודוקא כשקובע עצמו לאכול במקום אחד ובא לשנות מקומו מבית אחד לבית אחר, או שיוצא לרשות הרבים, נחשב הדבר לשינוי מקום (כז).

והאוכל כשהוא מהלך, רשאי להמשיך באכילתו אפילו אינו רואה עתה את המקום שהיה בו בשעה שבירך על המאכל, בין שהיה הדבר מחמת שיש דברים המפסיקים בינו

לבין המקום הראשון, ובין שהיה הדבר מחמת מרחק הדרך (כח).

ומבאין יש ללמוד שהמהלך בדרך רשאי לברך ולאכול תוך כדי הילוכו מיני קמניות כגון גרעינים ובוטנים, או לתת בתוך פיו מיני מתיקה כגון סוכריות, או ללגום מן המשקה בדרך הילוכו, ואף על פי שעובר מבית לבית ומרשות לרשות, וגם אינו רואה את המקום הראשון שבירך בו על המאכל, אין בכך כלום, שהרי לא קבע מקום לאכילתו כלל. ואפילו אם בירך עליהם בעודו בתוך הבית, ובדעתו לצאת מיד מן הבית ולהמשיך לאכול בדרך, רשאי להמשיך לאכול בלא ברכה.

שער הציון

בידור הלכה

לבין תחלת עשיית המצוה). אולם בהלכה ברורה חלק א' (סימן ח' סעיף מב ובשער הציון שם ס"ק קמז—קיא) הבאתי מחלוקת הפוסקים בזה, ושיש לומר בזה ספק ברכות להקל אפילו נגד הוראות מרן השלחן ערוך, ויש לומר דהוא הדין בנידון דידן לענין ברכת הנהנין, שכל שהיתה דעתו לכך מתחלה לא חשיב הפסק. וכן פסק בספר ברכת ה' חלק ג' (פרק יא אות יט), שיש לומר בזה ספק ברכות להקל.

דברי תוספות

(כא) כן כתב בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סעיף א') דשינוי מקום הוא אפילו אוחז המאכל בידו והולך. (וע"ש צקונטרס אחרון שכתב להציא ראיה לזה). וכן כתבו החיי אדם (כלל נט אות י'), והמהרש"ס זדעת תורה (זד"ה וצדין), והוכיח כן גם מדברי הבאר היטב (סוף סק"ז) שם ספר ברכת אצרהם חלק ד' (סימן קלג עמוד שיג), שאם צריך על הפרי וקודם שיטעם הוליכו בידו למקום אחר, צריך לחזור ולצדק וצרכתו הראשונה לצטלה. (ועיין בצירור הלכה לעיל ס"ק יב שכן כתבו כמה אחרונים). וכן פסק המשנה

צרורה (ס"ק לט). ועיין עוד בצירור הלכה (ס"ק יד). (כב) כן מתבאר מדברי מרן השלחן ערוך כאן, וציאר המגן אצרהם (ס"ק יא) דהולכי דרכים מותרים לאכול דרך הילוכם כיון שלא קבעו מלכתחלה מקום לאכילתם, וכמו שכתב הרמז"ס (פרק ד' מהלכות ברכות הלכה א'). [ומקורו בצרכות נא:]. ומבואר דהיינו אפילו לכתחלה, וכמו שכתב המשנה צרורה (ס"ק מז). וכן כתב החסד לאלפים (ס"ק צ), שיש להקל בזה אפילו לכתחלה. (כג) כן כתב החיי אדם (כלל נט אות יא), והציאו להלכה המשנה צרורה (ס"ק מז).

הלכה ברורה

ואם כשבירך על המאכל ישב בביתו והתחיל לאכול, וקבע מקום לאכילתו, והיתה דעתו מתחלה ללכת למקום אחר ולהמשיך באכילתו תוך כדי הילוכו, לכתחלה אינו רשאי לעשות כן, ובדיעבד אף בזה אינו חוזר ומברך יד.

בירור הלכה

בהולך מבית לבית כתב החיי אדם עצמו (שם אות יא) בדין הולכי דרכים דאפילו היתה דעתו מתחלה לא מהני אם קבע מקום לאכילתו, ורק בלא קבע מקום מהני היתה דעתו מתחלה. והביאו להלכה המשנה ברורה להלן (ס"ק מב). ומבואר דסבירא ליה שבהולך מבית לבית תרתי בעינן, שהיתה דעתו מתחלה וגם לא קבע אכילתו במקום הראשון.

ועיין בספר ברכת ה' חלק ג' (פרק יא אות טז) שהביא שבספר אהל מועד (שער הברכות דרך ח' נתיב ה') כתב: אם היה אוכל פת במקום אחד "ועם פתו בעודו אוכל הולך למקום אחר" על זה כתב רש"י בפרק ערבי פסחים שעל דעת קביעות ברכה ראשונה הלך ואינו מברך במקום השני ברכה שלפניו. ע"כ. ומבואר יוצא מדברי האהל מועד דהיינו אפילו בקבע אכילתו במקום אחד ולאחר מכן בא לשנות מקומו, ואפילו לא היתה דעתו לכך מתחלה. אולם בדעת מרן השלחן ערוך כאן יש לומר דסבירא ליה דהיינו דוקא כשלא קבע מקום לאכילתו וגם היתה דעתו מתחלה לילך ממקום למקום, דומיא דהולכי דרכים שאינם קובעים מקום לאכילתם וגם דעתם לאכול בדרך הילוכם. ובפרט שמקור דברי השלחן ערוך הוא מדברי הגהות רבינו פרץ לסמ"ק (סימן קנא אות ח'), ושם מפורש יוצא מדבריו דבהולכי דרכים היינו משום שלא קבעו מקום לאכילתם כלל. וגם בדברי האהל מועד הנ"ל יש לומר דמיירי אליבא דהפוסקים הסוברים שבפת דהוי דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אין שייך דין שינוי מקום, ואין הכי נמי שלדעת הפוסקים דאף בפת שייך דין שינוי מקום, (ובכמו שפסק השלחן ערוך), לא מהני אם אוכל בדרך

יד [עיין בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סעיף א'), שבאוכל דרך הילוכו ומשנה מקומו אפילו אוחו המאכל בידו לא מהני. וכן כתבו כמה אחרונים, והבאתי דבריהם בשער הציון (ס"ק כא). והמהר"א מני בזכרונות אליהו (הלכות ברכות מערכת ש' אות ו' עמוד קיג) כתב, שאם לוקח עמו ואוכל מן הפת בדרכו מהני, ושכן דקדק בספר ריח שדה (סימן קמח) מלשון מרן השלחן ערוך כאן בסעיף א', ודחה הזכרונות אליהו דברי מי שלא פסק כן. והביאו להלכה בהליכות עולם חלק ב' (עמוד מא) לענין אוכל מיני קמניות וכיוצא בזה. ומדברי הזכרונות אליהו שם מתבאר דהיינו אפילו בסעודה של פת, ואפילו קבע עצמו מתחלה לאכול במקום אחד, וכל שאוכל בדרך הילוכו לא הוי שינוי מקום כלל. ועיין בכף החיים (ס"ק טו) שכתב להקל בזה לענין אוכל פירות שאוחז הפרי בידו והולך ואוכל, ומשום דאין קבע לפירות. ועיין עוד בשו"ת בית אבי חלק א' (חלק אורח חיים סימן יד). אמנם החיי אדם (כלל גט אות י') כתב, שאם אוחו המאכל בידו ובירך עליו כאן ואוכל והולך לאחר אחר, אם לא היתה דעתו מתחלה לכך צריך לחזור ולברך, דכל פתיתה ופתיתה הוא דבר אחר. וע"ש. ומכל מקום יש לומר דהחיי אדם מיירי כשקבע עצמו מתחלה לאכול ולאחר מכן בא להמשיך אכילתו תוך כדי הילוכו, אבל כשמתחלה אכל בלא קביעות מקום לאכילתו שרי להמשיך לאכול בדרך הילוכו. וכן מתבאר בהדיא במשנה ברורה (ס"ק לט), שהביא דברי החיי אדם להלכה, וכתב דהיינו כשקבע עצמו לאכול במקום הראשון ולא היתה דעתו מתחלה לזה, ומשמע דבחד מהני תרתי לא חשיב שינוי מקום כלל. אולם כל זה אינו אלא בהולך מחדר לחדר, אבל

הלכה ברורה

שינוי מקום מבית למכונית

יז. אם התחיל לאכול בבית או בחצר, ורוצה להמשיך אכילתו בתוך המכונית, או בתוך הרכבת, נחשב הדבר כמי שמשנה מקומו מבית אחד לבית אחר, ולפי מה שנתבאר לעיל (סעיף א'), אם לא היתה דעתו על כך מתחלה, זהו שינוי מקום שנאמרו בו כל הדינים

בירור הלכה

של פת ואפילו אם בירך המוציא והתחיל סעודתו במקום אחד וממשיך סעודתו במקום אחר, ואפילו אינו ממשיך לאכול בעודו הולך בדרכו. וכן כתב עוד בשו"ת רב פעלים חלק ד' (חלק אורח חיים סימן לד' בשאלה השלישית). אולם לפי מה שביארתי בשו"ת אוצרות יוסף (סימן ד'), אליבא דמרן השלחן ערוך לא מהני היתה דעתו לא בשינוי מחדר לחדר, ולא מבית לבית, ונידון הולכי דרכים שאני כיון שלא קבעו מקום לאכילתם כלל, אבל בהתחיל סעודתו ובירך המוציא בבית אחד כיון שאוכל במקום הראשון בקביעות מקום לא מהני אליבא דמרן השלחן ערוך, ומדברי הרב פעלים משמע דכל שאין קביעות "כל הסעודה" במקום אחד דמי לדין הולכי דרכים. וצ"ע.

ולענין הלכה נראה שבלא קבע מקום לאכילתו, ומתחלה היתה דעתו להמשיך לאכול בדרך הילוכו, יש להקל אפילו לכתחלה, וכדמוכח מדברי מרן השלחן ערוך, ומשמע דהיינו אפילו התחיל לאכול בביתו כל שמיד לאחר שהתחיל לאכול יצא לדרך, וכמו שנתבאר. אבל אם בשעה שהתחיל לאכול עשה כן בקביעות מקום לאכילתו, אין לנו ראייה מדברי מרן השלחן ערוך להקל, ורק לפי סברת הזכרונות אליהו כל שלוקח עמו המאכל ואוכל ממנו בדרכו דמי להולכי דרכים, ויש לצרף לזה שיטת הראשונים הסוברים דמהני היתה דעתו מתחלה אפילו בשינוי מקום מבית לבית, (והובאו בשו"ת אוצרות יוסף סימן ד'), ולכן נראה שמכיון שלא יצא הדבר מכלל ספק, לכתחלה יזהר שלא לעשות כן, ובדיעבד אם עשה כן לא יחזור ויברך, ויש לומר בזה ספק ברכות להקל.

הילוכו אלא באופן שלא קבע מקום לאכילתו כלל, דומיא דהולכי דרכים. ודו"ק. ועיין בשו"ת כפי אהרן עפשטיין חלק א' (סימן לא) שכתב מתחלה, שאם בירך על המאכל בעודו בדרך וממשיך ואוכל דרך הילוכו שרי, וזהו דין הולכי דרכים המבואר בשלחן ערוך כאן, אבל אם בירך בעודו בביתו, אף על פי שהיתה דעתו להמשיך לאכול בחוץ לא מהני, ואפילו לא קבע לאכול בבית, ושוב כתב דדוקא אם מתחיל אכילתו במקום אחד וממשיך אכילתו בבית אחר לא מהני, אבל כשממשיך לאכול בדרך הילוכו שרי, ושכן כתב בספר ברכת הבית (שער כ' אות ט'), ושוב כתב לפקפק גם בזה. וע"ש. וי"ל ע"ד כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים, וכל שהיתה דעתו מתחלה ולא קבע מקום לאכילתו במקום אחד וממשיך ואוכל דרך הילוכו ולא פסיק פומיה מאכילה אין לחוש בזה לשינוי מקום כלל, ושפיר דמי אפילו כשהתחיל אכילתו בתוך הבית.

ובשו"ת אגרות משה (חלק ב' מאורח חיים סימן נז) כתב, שאם מתחיל לאכול בביתו ובדעתו להמשיך לאכול בדרך הילוכו, אם אינו מפסיק אפילו כשיעור תוך כדי דיבור מהני בברכה אחת, וכל זה כשמתחיל לאכול בביתו מחמת שהוצרך להיות שם איזה זמן, דחשיב אכילה דרך קביעות, אבל אם בדעתו לצאת מיד מביתו, אף שבשעה שבירך הוא עדיין בביתו חשיב כמו שנמצא בדרך, וכל זמן שלא הסיח דעתו רשאי להמשיך לאכול, ואפילו גמר לאכול אותם מיני מתיקה שנתן בפיו ובא לאכול אחרים יש להקל. וע"ש באורך. [ועיין בבן איש חי (פרשת בהעלותך אות ב') שמבואר יוצא מדבריו שכל שהיתה דעתו מתחלה על כך מהני אפילו בסעודה